

Idrott som folkbildning eller utbildning?

Några noteringar om idrottens studieförbund

Kjell Gustavsson

Pedagogiska institutionen, Örebro universitet

Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org (ISSN 1652-7224) 2005-06-06

Copyright © Kjell Gustavsson 2005. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the author.

En gång var ... begreppet "folkbildning" en nyhet; ett brott mot den tidigare innebörden. Detta kan ses inte bara som en semantisk innovation utan också som en maktförändring; att förena dessa två ord [folk och bildning] var en utmaning mot en normal förbindelse mellan elit och bildning (Larsson 1995, s 40).

Blir idrott folkbildning med SISU?

Inom idrottsrörelsen finns bland många medlemmar en ständig strävan efter att förkovra sig. Det sker ett nyfiket sökande efter att utveckla egna och andras fysiska möjligheter. Att starta ett studieförbund inom idrottsrörelsen utgör en formalisering av denna strävan. Men kan idrott ses som folkbildning? Att knyta begreppen folk och bildning till varandra var för ett sekel sedan inte något givet. Och att förknippa begreppen med idrott gick rakt inte. I stället kopplas idrott till begrepp som tävling, nationen och elit. Det medför att begreppet elit bildligt talat står i vägen för begreppet folk. Om begreppet folk har med idrott att göra utgör således en tvistefråga. Diskussionen om idrott som folkrörelse utgör ett exempel.¹ På motsvarande sätt blir begreppet träna ett hinder för begreppet bildning. Att bli framgångsrik idrottare kräver träning och inte bildning! Frågan som aktualiseras är hur idrott och idrottsrörelsen kan relateras till folkbildning som institution och verksamhet.² I slutet på 1900-talet bestämde sig ändå ledningen för Riksidrottsförbundet (RF), att bilda ett 'eget' studieförbund.³

År 1985 bildas vad som idag benämns Svensk Idrotts Studie- och Utbildningsorganisation (SISU).⁴ De drygt 60 specialidrottsförbunden (SF) blir medlemsorganisationer (MO) i SISU. Ett sätt att legitimera studiecirkel- och kulturverksamheten är att betrakta den som medlemsvård. Det finns även ett ekonomiskt argument; genom att bilda ett studieförbund skapas ett ytterligare sätt att finansiera en växande utbildningsverksamhet. Folkbildning bygger på en kommunal idé, det vill säga en strävan efter gemenskap samtidigt som mötet mellan medlemmarna skall rationaliseras (Gustavsson 1992, s 17-19). SISU framställs som ett 'ungt och ungdomligt' studieförbund. På så sätt sker en anknytning till en kroppskulturell strömning, som syftar till att hålla kroppen ung (SISU 1995). Studiearbetet i SISU skall bidra till att idrottandet ses som en hälsosam fysisk aktivitet och bevara människans ungdomlighet och hennes förmåga till elitprestationer. Studiearbetet anknyter även till historiskt förankrade värden och uttrycksformer (Gustavsson 1994, s 52-59). En historisk likhet är strävan efter att attrahera medlemmarna för kroppskulturella aktiviteter.⁵ En olikhet är att lärandet idag har ett högt egenvärde. Således myntas en slogan, att "[v]i är där när idrotten lär" (SISU 2004, s 4).

Studiearbetet organiseras som kurser, studiecirklar och kulturverksamhet.⁶ Att 'folkbilda sig' blir liktydigt med att delta i ett ideologiskt bestämt organisations- och samhällsspel. Samtidigt ses deltagandet som frivilligt fastän verksamheten är reglerad och organiserad.⁷ Föreställningar om folkbildning knyts till hur kroppslig och själslig förmåga skall danas. Vidare vad som anses vara väsentligt att lära inom idrotten. Idealtypiskt, det vill säga i en renodlad form, ställs folkbildning emot elitverksamhet. I *idrott som folkbildning* å ena sidan framhålls att "[f]olkbildning utgår ifrån människors egna behov, intressen och förutsättningar" (SISU 2004 s 9). Ett autodidaktiskt förhållningssätt betonas samt individens självstyrda lärande (Gustavsson 1994). I *idrott som utbildning* å andra sidan fokuseras ett prestationsstyrt lärande. Hur dessa idealtyper skapas kan uttolkas ifrån texter producerade inom SISU och RF.

Texter bildar en grund

Verksamheten spänner över ett brett fält såsom studier för idrottsaktiva, ledarfrågor, arrangemangsplanering, hälsofrågor med mera. Under senare tid har området föreningskunskap samt demokratifrågor alltmer kommit i centrum när föreningens livskraft nu och i framtiden står högt på dagordningen (SISU 2004, s 9).

Texter om SISU inrymmer föreställningar om vad som är kunskap, vilken människosyn som skall främjas, hur verksamheten skall organiseras etc. Det medför att texterna belyser vad som skall läras. Följande fråga blir aktuell: *Hur kan SISU förstås som en organisation för lärande?* Viktiga texter för att belysa denna fråga utgör policydokument och studie-material.⁸ Texter kan tolkas kritiskt eller ifrån ett konsensusperspektiv. I första fallet ses texterna som bärare av sociala motsättningar. I det andra fallet poängteras vad som förenar medlemmarna. Texter ses även som "*historiskt konkreta symbolhandlingar*" (Thörn 1997, s 170, kursiverat i original). Dessa texter om folkbildning tolkas ifrån ett kunskapssociologiskt och didaktiskt perspektiv, vilket medför att en kollektiv självförståelse söks. Istället

för värdenetråla texter söks sådana som ”*talår för rörelsens ’sak’*. Detta erkännande innebär också att texten kan förstås som en manifestation av kollektiv identitet” (Thörn 1997, s 176, kursiverat i original). I detta fall söks diskurser som formar talet om folkbildning.⁹ Dessutom ses folkbildning som en modern företeelse samtidigt som vi lever i en senmodern tid.¹⁰

Folkbildning som ett modernt fenomen

SISU Idrottsutbildarna ska vara en för idrotten eftertraktad resurs som stimulerar människors lärande, stärker engagemanget och utvecklar verksamheten. Utbudet ska präglas av mångsidighet, flexibla metoder och hög pedagogisk kvalitet (SISU 2004, s 2, fetstil i original).

Några inledande aspekter

Folkbildning – liksom idrott – utgör ett modernt fenomen. Det innebär att värdebasen är i samklang med ideologier inom industrisamhället. *En ideologi ses som ett system av medvetna och undermedvetna föreställningar och känslor utifrån vilka individen, via det kollektiv som SISU utgör, skapar sig bilder av världen*. På så sätt skapas konkurrerande föreställningar. Exempelvis byggs SISU upp av en vilja att organisera och planera livet utifrån en instrumentell rationalitet istället för en kommunikativ. Vidare etableras dualismer som teori och praktik, kvinnligt och manligt, kropp och själ, förnuft och känsla etc.¹¹ Dessa ingår numera i en ’frusen ideologi’, vilken påverkar utan att deltagarna alltid är medvetna om detta. Ett skäl är att föreställningar om SISU finns där innan medlemmarnas inträde. Genom att föreställningar sedimenteras blir kroppen ett förgivettagat kulturellt medel för fysiska prestationer (SISU 2005b). Dessutom är ”kultiverandet av kroppen ... relaterat till hur man betraktar sin könsidentitet och hur man skapar en ’berättelse’ om sig själv” (Johansson 1997, s 70). Detta visar att folkbildning bidrar till socialisationen av deltagarna. Således blir studiecirkeln en samtalsgrupp, som förändrar eller befäster medlemmarnas handlande. Verksamheten i SISU ingår även som en del i en etablerad biopolitik på en samhällspolitisk arena; vidare visas hur genusaspekter påverkar verksamheten och arbetet i studiecirkeln.

Bilden av cirkeln förändras beroende på om den befinner sig i en kvinnlig eller manlig kontext, om den ses med de professionellas kunskapssyn eller med deltagarnas, om det är samhällsrepresentanter eller folkbildningsrepresentanter som yttrar sig (Andersson & Waldén 1996, s 92-93).

En central uppgift i *idrott som folkbildning* är att överföra föreställningar om idrott från en generation till nästa. En aspekt utgörs av att kroppen är ’närvarande frånvarande’. Det medför att vår kroppslighet blir perifer fastän vi inte kan lämna kroppen varken när vi deltar i ett träningspass eller i en studiecirkel. Vi slutar helt enkelt att registrera vad som sker i kroppen. En oreflekterad syn på människans kroppslighet medför att kroppens betydelse nedvärderas. Det ideala blir ’det tänkta’ och inte ’det tänkta, förstådda och gjorda’. En kog-

nitivt syn på lärandet framhålls, varvid det som läses, diskuteras och skrivs poängteras på bekostnad av det som uttrycks i kommunikativa kulturaktiviteter som dans, musik, sång och teater. Den kognitiva synen konkurrerar med en behavioristiskt grundad modellträning, vilken även står sig stark i nutida idrottande.¹² Om individen dessutom möts av positiva reaktioner på sitt deltagande blir det svårt att ändra ståndpunkt eller handlingsmönster (Gustavsson 1989 och Olofsson 1989, s 12). Således blir människans kropp en ”mottagare av social mening” (Larsson 1998, s 197). Studiearbete bidrar dessutom till att etablerade föreställningar omprövas. Detta gäller även för vad som bestämmer de regler, vilka ligger till grund för fördelningen av ekonomiska bidrag ifrån stat och kommun till studieförbund för cirkelverksamhet och kulturaktiviteter (Andersson & Waldén 1996, s 16 och 191). En central fråga är hur folkbildning med anknytning till idrott växer fram.

Folkbildningens förankring i idrotten

Folkbildningsarbetet syftar mot en allsidig utveckling av människans anlag och möjligheter och omfattar således både andlig och fysisk fostran. Den märkliga makt, som idrotten, sporten och friluftslivet utövar på millioner människor i vårt land, och speciellt dess grepp om ungdomen har gjort, att idrottsledningen starkt känner sitt fostraransvar (Ohlsson & Wadenstein 1952, s 7).

I en välvillig läsning kan den modell för fysisk aktivitet som utarbetas av P.H. Ling under 1800-talet ses som ett första steg i skapandet av en modern folkbildning. Genom att folkskolan ses som en del av folkbildning blir gymnastik på skolschemat en del i etableringen av en allmän kroppskultur. Den humanfysiologiska forskning, som växer fram under 1900-talet, kan ses som ett andra steg (Åstrand 1960/67). Betydelsen av kondition för att kunna orka med arbete och vardag utgör en annan del. Ett tredje steg utgör idrottsrörelsens organisatoriska tillväxt. Härigenom får idrottandet en större spridning. Tillkomsten av SISU år 1985 blir ett fjärde steg. Att skapa en folkbildningstradition blir en första uppgift för de verksamma inom SISU. Detta är inte det enklaste eftersom medlemsorganisationer som bilsport- och tennisförbunden saknar en förankring i folkbildning. Ett annorlunda förhållande gäller för Svenska Gymnastikförbundet och Korpen Svenska Motionsidrottsförbundet. Dessa specialidrottsförbund har redan under 1900-talet första halva ett samarbete med Arbetarnas bildningsförbund (ABF). Det medför att en koppling mellan idrott och folkbildning förekommer innan SISU bildas (Ottosson 1938 samt Ohlsson & Wadenstein 1952).

Trots att många pläderar för idrott som folkbildning är det andra som ifrågasätter en sådan anknytning. Ett skäl är att idrottandet ses som en praktisk verksamhet.¹³ I den folkbildning som växer fram under 1900-talet fokuseras istället aspekter som att diskutera, läsa och skriva. Samtidigt ses idrottandet främst som en kroppslig verksamhet medan folkbildning traditionellt anses ’odla själen’. Försök görs att överbrygga denna tudelning: *Du som är aktiv – förena Din idrott med studier. Du med föreningsuppdrag och studiecirkelarbete – förena Dina studier med idrott*” (Ohlsson & Wadenstein 1952, s 25, kursiverat i original). Genom tillkomsten av SISU förstärks en institutionell koppling mellan folkbildning och kroppskultur. Det är dock ett snävt kroppskulturellt prestationsperspektiv som dominerar. I ett försök att vidga detta synsätt framhålls i olika policydokument och läromedel betydelsen av barn- och ungdomsverksamhet; en verksamhet som skall karakteriseras av ”lekfull-

het och allsidighet baserad på flickors och pojkars egna behov och förutsättningar” (SISU 2004, s 6).

Folkbildning legitimeras ofta ifrån ett idealistiskt-historiskt perspektiv.¹⁴ Det medför exempelvis, att mänsklighetens historia ses som bestämd av förmågan till fysisk aktivitet. Denna linjär historiesyn berörs i följande utsaga: ”Så långt tillbaka vi över huvud taget kunna tränga i vår historia, ..., finna vi också klara belägg för människans förståelse för styrkans värde i en hård och ofta nog brutal kamp för livet” (Ottosson 1938, s 79).¹⁵ I historieskrivningen likställs en förmodern kroppskultur med en modern. En linjär och idealistisk syn ställs emot en materialistisk. I det senare fallet formas mänsklighetens utveckling genom kvalitativa språng. Det medför att nutida fysisk aktivitet på många punkter ses som väsensskild från den på 1800-talet. Idag dominerar till exempel en naturvetenskaplig kunskapssyn (SISU 2005b). Detta synsätt förstärks av att forskning om idrott inriktas på ”biomekanik, anatomi, fysiologi och idrottsmedicin, där kroppen studeras i rationellt hänseende” (Redelius 1998, s 119). Det medför att mindre tid läggs ner på att belysa andra kunskapsområden (Rojek 1995, s 28-35). Vidare aktualiseras en didaktisk fråga om hur ett studieinnehåll sprids i en organisation.

Didaktiska frågor och folkbildning

[Vi skall] erbjuda varje idrottsförening i vårt län möjlighet att med folkbildningens metoder starta ett förnyelsearbete i enlighet med idrottens mål och riktlinjer med syfte att nå en utvecklad idrottslig verksamhet med ett ökat ideellt engagemang (SISU 2005a, s 5).

Didaktik berör studiearbetets innehåll och form. Inom folkbildning framhålls ofta formen (SISU 1995 och 2005d, s 4).¹⁶ Studiecirkeln, en fri och frivillig verksamhet samt deltagarnas erfarenheter ses som aspekter i folkbildningens särart. Detta anknyter till en pedagogisk och progressivistisk syn, som medför en optimistisk syn på framtiden. Det ’fria’ samtalet poängteras, där deltagarna bestämmer form och innehåll. En grundläggande tanke blir ”att deltagarna själva skulle styra sin egen bildning genom själva sättet att arbeta. Man sökte själv litteratur och ställde egna frågor anknutna till sin egen erfarenhet” (Gustavsson 1992, s 58). Parallellt existerar en förmedlingspedagogisk syn, varvid vetenskapligt utforskade träningsmetoder lyfts fram (SISU 2005b och c). Vidare baseras studiearbetet på en idé om *det ordnade samtalet* så som det framträder i ’föreningsteknik’. Det leder till ett ’språkspel’ baserat på begrepp som acklamation, votering och bordläggning.¹⁷ På så sätt konstitueras en ärende- och talordning. Administrativt poängteras rekrytering till studiecirklar och kulturprogram istället för vad som skall studera. Folkbildning blir därmed ett organisatoriskt problem mer än en didaktisk fråga om studieinnehåll. Det medför att aktiviteter som antal studietimmar, kulturarrangemang, deltagare, etc. framhålls (SISU 2005a).

Folkbildningssynen inom SISU – analys av några dokument

Genom folkbildningsarbetet får människor kraft, nya idéer formas och gemenskapen förstärks. Folkbildning erbjuder former av olika slag där mötet mellan människor är det fundamentala. Studiecirkel dominerar verksamheten. Kulturaktiviteter berikar föreningslivet och tillför nya dimensioner i verksamheten (SISU 2004, s 9).

Utmejsling av folkbildningssynen

Syftet med studiearbetet i SISU beskrivs i olika idédokument. Dessa avser att legitimera studiearbete, dels *inåt* gentemot RF och olika specialidrottsförbund/medlemsorganisationer. Inom idrottsrörelsen handlar det om att motivera ekonomiska satsningar på gemensamma studiematerial, betydelsen av medlems- och ledarstudier, föreningsutveckling, kulturprogram etc. Dels sker en legitimering *utåt* emot folkbildningsorganisationer som andra studieförbund, folkbildningsförbundet, länsbildningsförbunden, folkbildningsrådet samt olika statliga och kommunala myndigheter. I dokumenten blandas en inom idrotten etablerad retorik med en retorik som hämtas från folkbildning som institution. Ett exempel på det förstnämnda är att elit- och breddidrott framhålls och på det sistnämnda deltagarnas erfarenheter. Det handlar om att bryta en skepsis kring idrott som folkbildning såväl internt som externt (SISU 2004, s 3). I ett policydokument beskrivs följande kollektiva självförståelse:

- * Idrottsideologisk och demokratisk skolning av alla medlemmar d.v.s. både aktiva och ledare.
 - * Utbildning som ledaren och föreningen behöver för att fungera och utvecklas.
 - * Utbildning av medlemmarna i allmänna ämnen och ämnen med idrottsinriktning.
 - * Kunskap om idrottens roll och funktion i ett internationellt perspektiv.
 - * Kunskap om alla befolkningsgruppers rätt till idrott
- (Eriksson & Stråhlman 1992, s 121).¹⁸

Till skillnad från flera av de övriga (åtta) statsbidragsberättigade studieförbunden fyller studieverksamheten i SISU dubbla uppgifter. Idealtypiskt sker en tudelning mellan *idrott som folkbildning* och *idrott som utbildning*. Den folkbildande uppgiften bygger främst på behov bland medlemmarna inom idrottsföreningarna. I den utbildande uppgiften ingår att arbeta med studierådgivning och att stimulera till elitidrott (SISU 1995, s 2 och 2005b). Den dubbla uppgiften ses samtidigt inte som ett problem fastän den baseras på olika människosyn och kunskapsideal. Å ena sidan främjas ett förmedlingspedagogiskt förhållningssätt, varvid värdefull kunskap hämtas ifrån (natur)vetenskapen. Beslutsutrymmet för dem som tränar och tävlar är litet ”och medbestämmandet svagt utvecklat” (Björkman 2002, s 310). Olika träningsmodeller blir istället styrande för vad som tänks, sägs och görs (i den ordningen). Å andra sidan erfarenhetspedagogik, vilken utgår ifrån deltagarnas lokalt förankrade erfarenheter. Det medför att inflytandet blir mycket större för varje deltagare. Ifrån ett konsensusperspektiv döljs en ideologisk konflikt mellan idrott som folkbildning och

idrott som utbildning eftersom de skilda riktningarna anses komplettera varandra (SISU 1995 och RF 1997).

Flera specialidrottsförbund har lämnat sin gamla stegutbildning och ersatt den med varvning av ämneskurser och studiecirklar. Andra förbund har utvecklat sin stegutbildning för instruktörer och funktionärer och låter cirkelutbildning vara komplement till denna. I vissa förbund har man infört en s k högre tränarutbildning som är utbildning på akademisk nivå för elittränare (RF 1997, s 37).

I SISU:s idéprogram (1995) ses det som givet att idrottsrörelsen är en folkrörelse. Detta görs trots vetskapen om att detta synsätt ifrågasätts exempelvis ur ett genusperspektiv: **”Hur skall idrottsrörelsen kunna bli en verklig folkrörelse, dvs en rörelse av och för både kvinnor och män?”** (Olofsson 1989, s 196, fetstil i original).¹⁹ Samtidigt antyds i idéprogrammet en kritik av kvinnors och ungdomars nuvarande situation. Lösningen anses vara en utbyggd folkbildning: ”Kvinnor och ungdomar kommer i större utsträckning att medverka i utformningen av verksamheten och till att föreningens sociala liv ’fördjupas’ och får en ny dimension” (SISU 1995, s 3). Förändringar skall främst ske på föreningsnivå. Denna ambition leder till en organisatorisk och demokratisk paradox, då värdet av lokala förändringar framhålls ifrån riksnivå. Ett annat sätt att öka idrottens trovärdighet på är att ”sätta framtiden på dagordningen” (SISU 1995, s 5).²⁰ Vidare antyds i idéprogrammet en särartsideologi, det vill säga, genom att skilja kvinnor och män åt skall kvinnor gynnas. Men det är oklart hur biologiska, sociala och kulturella skillnader mellan medlemmarna påverkar verksamheten.²¹

På ett allmänt plan görs individen ansvarig för sin utveckling fysiologiskt, psykologiskt och socialt. Samtidigt skall denna utveckling gynna idrottssystemet. Detta berörs i ett informationsblad ifrån SISU:s bokklubb: ”Vi skall självklart bygga på och utveckla vår styrka till en konkurrensfördel” (SISU nr 18 1998, s 4). Att ’di svenske’ vinner segrar i internationella tävlingar eller deltar i motionsaktiviteter i specialidrotternas regi blir därmed ett viktigt mål i idrott som utbildning.²² Vidare läggs vikt vid en parlamentarisk demokratisyn. Det medför att olika intressen idealt skall låta sig representeras i varje styrelse. Detta synsätt ingår i en funktionalistisk syn på föreningsarbetet, vilket innebär ”att sociala problem förklaras genom sina konsekvenser (funktioner)” (Brante & Fasth 1992 s 36). Det medför vidare att tillgängliga tekniska lösningar används därför att de finns. Ett exempel utgör användningen av datorer i det föreningsadministrativa arbetet samt olika CD- och DVD-inspelningar (SISU 2005b). Vidare ses det som rationellt att dela upp arbetet i olika uppgifter efter vad som anses vara vars och ens kompetens.²³ En annan väsentlig aspekt utgör hur studiearbetet anknyter till samhället:

[A]rbetslöshet, främlingsfientlighet, ökade sociala klyftor, ökande kunskapsklyftor, rotlöshet, ett minskat engagemang i demokratiska och politiska frågor. Men vi kan även se positiva sidor, exempelvis har vår medvetenhet om hälsa och miljö samt andra livskvalitetsfrågor ökat markant (SISU 1995, s 7).

Angivna samhällsproblem skall förändras genom diskussioner om moral och etik. Därmed blir det ett idealistiskt synsätt som anläggs. Det innebär att samtalet i sig blir viktigt. Folk-

bildning blir dessutom ett medel för att lösa brister i demokrati, våld på idrottsplan och -läktare, invandrarfientlighet etc. Vidare eftersträvas verksamhetsformer som överbrygar generationsgränser och bidrar till föreningsutveckling. ”Utmaningen handlar till stor del om att utifrån vår gemensamma värdegrund skapa ett brett intresse och engagemang i idrottsföreningar för verksamhetsutveckling” (SISU nr 15 1997, s 6).²⁴ En viktig aspekt är att folkbildning liksom idrottandet i allmänhet ses som fri och frivillig.²⁵ Samtidigt skall vi ”i all verksamhet utgå ifrån idrottens behov. Vi ska inspirera och stimulera till att ständigt utveckla och förbättra idrotten till form och innehåll” (SISU 2004, s 4). Detta visar på en modernistisk utvecklingsoptimism, som styr studiearbetet i allmänhet och idrottandet i synnerhet.

SISU är ett förbund som skall ”stödja, informera, ge tidiga signaler om förändringar för att skapa en bättre medvetenhet och höjd beredskap...” (SISU 1995, s 9). En avsikt med folkbildningsarbetet är att öka idrottandets trovärdighet hos beslutsfattare, kvinnor, barn och ungdomar. Detta skall ske genom att beakta basala folkrörelsevärderingar. Vilka dessa är och vad de innebär förblir oklart utöver att det handlar om inflytande. Vidare ses rekrytering och utbildning av ledare som en central pedagogisk och organisatorisk framtidsfråga: ”En avgörande fråga i idrottens utveckling är rekrytering av nya ledare – de som ska forma, leda och inspirera kommande generationer idrottsutövare” (SISU 1995, s 9). Ledarrekryteringen framstår som en ’evig’ fråga liksom hur idrottandet för barn och kvinnor skall organiseras (se Ottosson 1938, Ohlsson & Wadstein 1952, Eriksson 1985, Olofsson 1989, kap. 6 samt SISU 2004, s 8). Det anförda påverkar även innehållet i olika didaktiska och pedagogiska processer.²⁶ Samtidigt utvecklas konsensus mellan idé- och verksamhetsprogrammen för SISU respektive RF (SISU 2004, s 3). I båda organisationerna ses föreningsutveckling (kollektiv aspekt) samt personlig utveckling (individuell aspekt) som betydelsefulla:

Föreningsmedlemmarna ska erbjudas utbildning som ökar deras idrottskunskaper, stimulerar intresset för att medverka i föreningens utveckling och ger personlig utveckling (RF 1997, s 38).

Folkbildning skall således bidra till ”en kunskapsutveckling, som gör att vi får en bättre idrott och att människor får ut mer av idrotten. Folkbildningen kan också erbjuda kulturupplevelser i olika former, som ... ’braständare’” (SISU 1995, s 11). Vad det innebär att ’få ut mer’ av idrottandet förblir diffust. Möjligen att föreningarna skall bidra ”till tillväxt och lokal utveckling, integration och arbetsmarknad sam en positiv uppväxtmiljö för barn/unga” (SISU 2004, s 9). Den service som lämnas och de studiematerial som framställs inom SISU avser att förändra idrottandet och möjliggöra att varje individ kan utveckla sin potential. Frågan är hur förenligt detta är med folkbildningens etablerade ideologi.

Hur folkbildningssynen gestaltas

Genom SISU:s bokklubb förmedlas en ’klubbtidning’. I ett ’temanummer’ knyts informationen till ledarskapets betydelse. I en boktitel efterfrågas vad det innebär att vara ”Född till förbundskapten?” (Eriksson 1998). Detta anknyter till en aktuell diskussion om ett framgångsrikt idrottande formas biologiskt eller kulturellt. Relationen mellan kropp och själ berörs i en annan bok (Plate & Plate 1998). I presentationen anförts att boken ”ger dig

svar på alla dina frågor om det viktiga samspelet mellan fysisk och psykisk träning. I denna nya 'uppslagsbok' får du veta hur du arbetar för att få en vinnande attityd och förmåga" (SISU 1998, s 5). Vidare framhålls individens särskildhet och förmåga att konkurrera med andra. Det ses som betydelsefullt att lära sig av sina misstag. Samtidigt framhålls vikten av att "[t]räna effektivt och kontrollerat med pulsmätning" (SISU 2005c, s 7). Dessa målrationella aspekter står i konflikt med ett kommunikativt ideal – dialogen – som traditionellt tillskrivs folkbildning.

I presentationen av studiematerialen framhålls ofta ett instrumentellt värde. Exempelvis betonas teknokratiska tränings- och planeringsmodeller med det förutsägbara som ideal. I en bok anförs att "[d]et här är en inspirerande och pedagogisk bok om hur du tränar för att bli snabb, stark eller uthållig. Boken bygger på de allra senaste rönen om effektiv styrketräning" (SISU nr 15 1997, s 2). Vidare eftersträvas en kontroll av känslomässiga förhållanden (SISU 2005c, s 2). Fokus sätts på idrottsideologiska värden som snabbhet, styrka och uthållighet. I en bok presenterar Pia Nilsson sina erfarenheter som landslagskapten i golf utifrån följande titel: "Bli din egen coach". Det utlovas samtidigt "konkreta tips och redskap som kan göra just dig till en vinnare – oavsett vilken idrott du sysslar med!" (SISU nr 19 1998, 2). Samtidigt poängteras att de erfarenheter som förvärfvas genom idrottandet kan användas i arbetslivet.

Att lära av livet är en av Pias ledtrådar. Trygghet, självkänsla och förmågan att prestera är andra ledtrådar som ofta återkommer. [...] Boken vänder sig till alla aktiva, tränare och ledare som vill utveckla sig själv inom idrotten och som människa. Men också till chefer och ledare i arbetslivet som vill ta del av filosofierna från en av idrottens främsta ledare (SISU nr 19 1998, s 2).

När en instrumentell rationalitet dominerar kunskapandet framstår mätbara mål som ett ideal. Dessa mål bör vara förutbestämda inom såväl föreningsadministration som studie- och tävlingsverksamhet.²⁷ Denna målrationella syn förstärks, dels genom en funktionell uppdelning mellan att vara ledare respektive aktiv, varvid ledaren, coachen skall fungera som en katalysator. Syftet är att påskynda utvecklingen av individens fysiska prestationsförmåga. Dels ses lärandet som en utifrån kommande påverkan – från ledare till 'aktiv' – i linje med ett förmedlingspedagogiskt synsätt (Säljö 2000). Det innebär att personligt förvärvade erfarenheter förbises eller ses som ett hinder. Vidare betonas en 'individualisering', där individens läroprocess ses som fristående ifrån de andras. Detta synsätt står i konflikt med en traditionell, (social)liberal folkbildningssyn, men förfäktas i några utsagor om SISU. Olika studiematerial bidrar till en prestationsdiskurs. Detta påverkar vad som blir möjligt att diskutera i studiecirkel, under idrottsträningen och vid föreningsmöten. Studiearbetet påverkas således av vad som skrivs, sägs eller visas i massmedia. Traditionellt tilldelas massmedia som Sveriges Radio en folkbildande uppgift (Nordberg 1998). Idrott som utbildning syftar även till att idrottandet erhåller en massmedial täckning.

Inom SISU dominerar två perspektiv i synen på studiearbetet: Å ena sidan *idrott som utbildning*, 'kunskapslyft' och 'bättre idrott'. Å andra sidan *idrott som folkbildning* utifrån "demokratiska värderingar i arbetsformer och relationer, och som sätter deltagarnas gemensamma kunskapssökande, erfarenhetsutbyte och egna analyser i förgrunden" (SISU 1995 s. 12). Denna ideologiska dubbelhet (dualism) leder till konkurrerande perspektiv att se på lärandet och kunskapandet. Dels idrott som livsvärld (deltagarnas erfarenheter som ett egenvärde), dels idrott som system (deltagarnas fysiska och sociala kompetens i idrottsrörelsens tjänst).²⁸ I idrott som system blir varje medlem en kugge i ett prestationsinriktat 'idrottsmaskineri'. En prestations- och nyttoinriktad utbildning med specifika mål ställs emot en folkbildning som grundas i deltagarnas erfarenheter (Gustavsson 1992, s 69). En central uppgift för SISU som utbildningsorganisation är att 'komma ut' till föreningarna för att genomföra analyser av utbildningsbehov, inspirera och bistå med studiematerial (SISU 2005a, s 1).

Det anförs å ena sidan att utbildningen skall tillgodose behov hos medlemsorganisationerna. Uppgiften blir att skapa konkurrenskraftiga och tävlingsinriktade idrottsutövare såväl nationellt som internationellt. SISU:s "roll ... är att medverka som en inspirerande och kompetent kraft i utvecklingsdiskussioner, utvecklingsarbete och lärprocesser" (SISU 2004, s 7). Å andra sidan poängteras ett självstyrkt lärande, som inte nödvändigtvis är individuellt. Avsikten är att fördjupa dialogen mellan deltagarna genom studiecirklar och kulturprogram (SISU 1995, s 12 och 2004, s 6-8). Härigenom lyfts idrott som folkbildning fram. I styrdokumentet för SISU förekommer abstrakta och övergripande skrivningar. Denna textmässiga diffusitet medför, att det som inte skrivs blir lika betydelsefullt att tolka som det nedskrivna. Exempelvis saknas i flera fall ett genusperspektiv. Vidare förblir det oklart vad idealiseringen av 'folkbildningens metoder' får för konsekvenser. En tolkning är att de skall bidra till att stärka demokratin, att överbrygga generationsklyftor, att integrera invandrare etc. Samtidigt tycks folkbildningens metoder ses som värdeneutrala och positiva i sig.

Utifrån en etablerad målstyrning skall alltfler bli allt framgångsrikare som (tävlings)idrottare, motionärer eller som ledare. Dessa aspekter ingår i en eftersträvad konsensussyn, vilken kan 'brytas upp' genom olika motbilder. Ett sätt är att *idrott som folkbildning* ställs emot *idrott som utbildning*. På så sätt visas att SISU inrymmer olika diskurser med konkurrerande synsätt på kunskap och lärande. I idrott som folkbildning framhävs exempelvis *medlemmarnas lika värde* och en radikal syn på demokrati. En strävan efter jämbördiga samtal mellan medlemmarna framhålls oavsett prestationsförmåga, etnisk eller socioekonomisk bakgrund.²⁹ Idrott som utbildning utgår ifrån *tävlingsverksamhetens primat*, varvid lärandet leder till att *deltagarna rangordnas* utifrån fysisk och psykisk prestationsförmåga. Denna ambition intar en stark position i policydokument och studiematerial (SISU 2004, s 4, 2005a och c). Existerande skillnader döljs genom att konkurrerande synsätt anses komplettera varandra. På så sätt undviks ideologiska konflikter.³⁰ I idealtypisk och diskursiv mening åskådliggörs dessa skillnader i följande schema:

Vitalisera ett demokratiskt, föreningsliv, där alla känner sig behövda (föreningsfostran).	Förbättra möjligheterna att sortera fram kommande tävlingsdeltagare (tävlingsfostran).
Stödja människor som hamnar vid sidan av olika tävlingssystem och annan sortering i samhället.	Stödja de deltagare som förväntas nå lokala, nationella och internationella tävlingsframgångar.
Föreningsutveckling. Medlemmarnas erfarenheter. Demokratiprocesser.	Elitidrottens organisering. Ledar- och tränarskap fokuseras på konkurrens.
Det lokala och vardagsnära.	Det internationella och glamourösa.
Självvald verksamhet för dem som vill idrotta på motionsnivå.	Tävlingssystemet styr inriktning och krav på ledarskap/deltagare.
Idrott med sociokulturell mening. Välbefinnande. Livsvärld.	Idrott som fysisk och psykisk aktivitet. Prestation. System.
En lika-värde-syn på medlemmarna. Samtal, dialog och kommunikativ rationalitet.	En hierarkisk syn på medlemmarna. Sortering, målstyrning och instrumentell rationalitet.

Figur 1: *Två idealtyper som bildar ett ideologiskt spänningsfält inom idrotten kring synen på organisation, kunskap och lärande utifrån olika rationaliteter (idealtypiska diskurser).*

Redovisade idealtyper bildar två diskurser, vilka ideologiskt står i konflikt med varandra. Exempelvis leder en lika-värde-syn kontra en hierarkisk syn till asymmetriska relationer mellan medlemmarna. Dessa maktrelationer vidmakthålls genom olika språkspel, vilka samtidigt ingår i en eftersträvad konsensus. ³¹ Diskursivt bestäms vad som får sägas, göras eller skrivas. I idrott som folkbildning eftersträvas en jämställdhet, vilken kräver ideologiska förändringar från föreningsnivå till nationell och internationell nivå. Genom att tolka SISU-texter ökar medvetenheten om det ideologiska innehållet i studiematerial och styrdokument. ³² Dessutom kan samma text vara bärare av olika ideologier. Tolkningen av texter leder även till en ökad kollektiv självförståelse om SISU:s uppgifter. Således visas att idrott som utbildning har en instrumentell grund där målstyrning blir en central aspekt. Detta kan ställas emot idrott som folkbildning, vilken i idealtypisk mening vilar på en kommunikativ rationalitet och en dialog mellan deltagarna. Vad som blir en folkbildande idrott är således inte självklart!

Noter

- 1 I sin avhandling försöker idrottshistorikern Jan Lindroth (1974) att legitimera idrott som folkrörelse. Företrädare för Riksidrottsförbundet (RF) var vid denna tidpunkt inte

- sena att nappa på kroken. Intresset bland de drygt 60 specialidrottsförbunden (SF) var i många fall svalt för epitetet folkrörelse.
- 2 I denna presentation knyts till ett kunskapssociologiskt perspektiv. Kunskapssociologin utgör "en kunskapsteoretisk ståndpunkt... som... hävdar att det råder ett samband... mellan samhällsliga organisationsformer och kognitioner som förekommer i dessa" (Brante & Fasth 1992, s 62).
 - 3 Några specialidrottsförbund vill själva förvalta de statliga folkbildningsanslagen. Dessutom finns inom några studieförbund en rädsla för att SISU blir en gökunge, som slukar alltmer av krympande resurser. Se även Larsson 1995.
 - 4 I folkbildningsinstitutionen ingår studieförbund, föreläsningsföreningar, folkbibliotek, folkhögskolor samt samordningsorganen länsbildningsförbund, folkbildningsrådet samt folkbildningsförbundet. Vestlund anför att "[b]ildning är förmåga till insikt, inlevelse och insatts" (1996, s 17). Kan byte av beteckning av SISU (tidigare Svenska idrottsrörelsens studieförbund) innebära att folkbildning nedtonas och utbildning framhävs?
 - 5 Kroppskultur "förstås både som en kultivering av kroppen genom kroppsövningar och kroppsvård samt som ett resultat av denna kultivering" (Korsgaard 1982, s 14, min översättning).
 - 6 "Att studiecirkelarna ändå fått sådana betydelser för deltagare och lokalsamhälle torde hänga samman med flexibiliteten och den lösa kopplingen mellan den centrala och lokala nivån" (SOU 1996:47, s 251). Trots att folkbildningen saknar en central läroplan sker en styrning via förordningar, utredningar och studiematerial.
 - 7 Mänsklig verksamhet formas av pedagogiska, anatomiska, fysiologiska, psykologiska och historiska språkspel (Israel 1999, s 18-19). "Words, then, gain their meaning through their use within the game" (Gergen 1999, s 35).
 - 8 Tolkningen baseras på auktorativa texter. Se Gustavsson 1994, s 169-172 och Thörn, 1997, s 171. Detta är en fallstudie. "En fallstudie är ... en undersökning av en specifik företeelse, t ex ett program, en händelse, en person, ett skeende, en institution eller en social grupp" (Merriam 1994, s 24). Den berör olika röster om idrottandets mening.
 - 9 Diskurser utgör "ett bestämt sätt att tala om och förstå världen ... på" (Winther Jørgensen & Philips 1999, s 9). En diskursanalys fokuserar "hur text och tal är retoriskt organiserat i den sociala interaktionen och hur det härigenom skapas bestämda konstruktioner av den sociala världen" (Winther Jørgensen & Philips 1999, s 122). Genom att lyfta fram olika aspekter skapas perspektivrikedom istället för entydighet.
 - 10 Modernisering ses "som en specifik förändringsprocess av global karaktär vilken karakteriseras av en ständig omvandling av materiella och sociala förhållanden och som oavbrutet genererar nya motsättningar och konflikter" (Thörn 1997, s 16). I en senmodern tid blir synen på verkligheten mer relativistisk.
 - 11 Gustavsson 1992, s 60-61, von Wright 1993 och Gustavsson 1994. Enligt (neo)pragmatismen skall olika dualismer överskridas som tudelningen mellan praktik och teori (se Cherryholmes 1988). Se Shilling 1993, s 9. Ett exempel är dualismen mellan människan som kulturell varelse och människan som 'natur'. Se Säljö 1992, s 24 och Bråten 1998, s 14-16. Vidare blir det problemfyllt att sätta förnuft emot känsla (Rosenberg 2004).

- 12 "Idrottens beroende av en tayloristisk modellvärld har ökat snarare än minskat, t.ex. vad gäller resultatens mätnoggrannhet" (Björkman 2002, s 310). Fotboll är mindre styrd i detta avseende än friidrott.
- 13 Inom Jordbrukare-Ungdomens förbund (JUF) som bildas år 1918 formas mottot: "Lära genom att handla, genom levande praktisk verksamhet" (Bolin 1938, s 65). Yrkesskicklighet, dvs. kunskap om jordbruk och hushåll sätts i centrum, vilket ifrågasattes som folkbildning på motsvarande sätt som idrottandet idag.
- 14 En idealistisk historiesyn knyts till folkbildning. "Under de långa vinterkvällarna, då människorna samlades omkring stockvedsbrasan, kvinnorna till huslig gärning och männen till redskaps- och vapenslöjd, då skapades och berättades sagorna, då lyste de upplevda livsäventyren från kamp och färder i främmande länder genom vinterkvällarnas mörker... Så blev släkt- och bygdekunskap en begynnande folkbildning" (Ottosson 1938, s 80).
- 15 Ohlsson & Wadenstein (1952) redovisar ett konsensusperspektiv på folkbildning och idrott.
- 16 Metoder för dialog och delaktighet existerar numera även utanför studieförbund och folkhögskolor.
- 17 Regler "för vad som kan sägas eller ej ger talet de strukturer som gör att omvärlden blir begriplig och att dessa strukturer kan förändras..." (Larsson 1998, s 196). "Det är i dessa spel som ord och meningar får sin innebörd, inte genom att de avbildar något, utan ... att de är ... förknippade med ett komplicerat beteendemönster. ... Grunden för språkspelet är en *livsform* ... [som] vi utgår ifrån i alla våra aktiviteter" (Rognhaug 1996, s 93).
- 18 Olika teser får legitimera SISU under tillblivelsefasen, vilka utvecklas senare (SISU 2004, s 4-11). En central aspekt är att "[v]i ser lärandet som en livslång process, där vi utgår från människors olika insikter, erfarenheter och förutsättningar. Dialogen, mötet och samtalet är centralt med en prägel av att lära av andra men också lära varandra (SISU 2004, s 4).
- 19 Många idrottsledare ställer sig genom åren kritiska till att idrott ses som en folkrörelse. Ett skäl är att folkrörelserna kring sekelskiftet ses som "underklassens försvarsorganisationer..." (Peterson 1998, s 22). Peterson menar att idrottsrörelsen är en folkrörelse, då den är klassmässigt bred.
- 20 SISU 1995, s 3 och 2004, s 9-10. I en hierarisk organisationssyn ingår målstyrning och utvärdering (RF 1997, s 37). Vilken riktning förändringarna skall ta råder det delade meningar om. Idrottsrörelsen inrymmer en opinionsmässig eftersläpning (Olofsson 1989, s 183).
- 21 "Utbildningen ska organiseras med hänsyn till skillnader mellan flickor och pojkar, kvinnor och män, för att på sikt ge varje individ, oavsett kön, samma möjligheter att utveckla sin personliga ambition, sitt intresse och sin talang" (RF 1997, s 38).
- 22 Uttrycket 'di svenske' används av Lennart Hyland. Väldig journalist i sportradion. Se SISU 2004, s 6-7).
- 23 En funktionell inriktning anknyter till en tayloristisk organisationssyn, varvid 'rätt man på rätt plats' blir viktigt. Se USA-ingenjören Taylors synsätt. Kvinnor fyller en serviceinriktad funktion genom att koka kaffe och tvätta tävlingsdräkter medan männen upprätthåller en organisatorisk struktur och ett formellt beslutsfattande.

- 24 I SISU 2005, s 4-5 utvecklas vad som anförs vara den värdegrund som verksamheten skall vila på.
- 25 "Att kommendera folk till en idrottstäfning strider mot idrottens fria ande" (Balck, 1890-talet, s 103). Se Peterson 1998.
- 26 SISU 1995, s 9 och Weiner 1998, s 2-3 när det gäller möjligheterna att göra medvetna val. SISU 2004, s 3.
- 27 "Fakta" förmedlas till okunniga deltagare och ledarna vet mer än de som leds (Gustavsson 1994, s 40).
- 28 "Interpretive researchers are interested in consequences that are associated with the way people differently understand and map their world" (Cherryholmes 1999, s 27).
- 29 "Att både kroppen och kulturen är medskapare av våra tankar hindrar inte att vi har dem, och att deras hunger efter meningsfullhet måste tillfredsställas. Lärdom är inte mer värd än den grund den bygger på. Och den som inte med jämna mellanrum riktar uppmärksamheten mot grundvalen av sin lärdom, är inte särskild lärd" (Hoffmeyer 1997, s 157).
- 30 En diskursanalys belyser "hur diskurser används som *flexibla resurser i en social interaktion*" (Winther Jørgensen & Philips 1999 s 122, min översättning). Se Cherryholmes 1988 och Gustavsson 1999, s 112-123.
- 31 "[L]anguage games are embedded in broader patterns of actions and objects... Language, in this sense, is not a mirror of life, it is the doing of life itself. we 'do things with words'" (Gergen, 1999 s. 35).
- 32 Olika texter är didaktiskt sett bärare av olika ideologiska budskap (jfr Dale 1999). Det medför möjligheter att göra ett val mellan olika synsätt kopplat till idrott och folkbildning.

Referenser

- Andersson, Yvonne & Waldén, Louise 1996: Individens kunskap och lärande i gemenskap. I *SOU 1996:122*: Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Balck, Viktor 1890-talet: Om kroppsöfningarnas och idrottens betydelse för karaktersdanningen och såsom medel för höjande af ett folks lifskraft. I Sveriges Centralförening för Idrottens Främjande 1997: *Hundra år i idrottens tjänst*. Bilaga 2. Stockholm: Strömbergs Bokförlag.
- Björkman, Torsten 2002: Den långlivade taylorismen. I Kenneth Abrahamsson med flera: *Utbildning, kompetens och arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Bolin, Lorentz 1938a: Jordbrukare-Ungdomens Förbund I. I *Studiekamraten* nr 4, 1938, s 65 -67. Stockholm: ABF.
- Bolin, Lorentz 1938b: Jordbrukare-Ungdomens Förbund II. I *Studiekamraten* nr 5-6, 1938, s 88-90. Stockholm: ABF.
- Brante, Thomas & Fasth, Eva 1992: *Termer i sociologi. Innebörd och sammanhang*. Stockholm: Liber.
- Bråten, Ivar 1998: Om Vygotskijs liv och lära. I Ivar Bråten (red.) 1998: *Vygotskij och pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur.

- Cherryholmes, Cleo H. 1988: *Power and Criticism. Poststructural Investigations in Education*. London: Teachers College Press.
- Cherryholmes, Cleo H. 1999: *Reading Pragmatism*. London: Teachers College Press.
- Eriksson, Sten & Stråhlman, Owe 1992: SISU pigg 5-åring. I Göran Patriksson (red.): *Aktuell beteendevetenskaplig idrottsforskning. Svebis årsbok 1992*. Lund: SVEBI.
- Eriksson, Sten 1985: *Idrottens ledarutbildning. Historik och nulägesanalyser*. Mölndal: Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet.
- Eriksson, Sten 1998: *Född till förbundskapten?* Stockholm: SISU.
- Forsberg, Artur 1989: *Träna din kondition. En bok om motion – kondition – prestation*. Stockholm: SISU.
- Gergen, Kenneth J. 1999: *An Invitation to Social Construction*. London: SAGE Publications.
- Goksøy, Matti (red.) 1998: *Kunskap om idrett. Tema: Samfunnets idrett og idrettens egenart*. Nr 2 1998 årgång 2. Oslo: Norges Idrettshøgskole.
- Gustavsson, Bernt 1992: *Folkbildningens idéhistoria*. Stockholm: ABF förbundet/Bildningsförlaget.
- Gustavsson, Kjell 1989: *Folkbildning i omvandling. En pedagogisk idédiskussion*. Örebro: Högskolan i Örebro, Personalavdelningen.
- Gustavsson, Kjell 1994: *Vad är idrottandets mening? En kunskapssociologisk granskning av idrottens utveckling och läromedel samt en organisationsdidaktisk kompetensanalys*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Gustavsson, Kjell 1999: Vad är god idrott? ”Om detta kan vi vara oeniga...” I Karlsson, Ove (red.): *Blå boken*. Stockholm: Sveriges Centralförening för idrottens främjande.
- Hoffmeyer, Jesper 1997: *Livstecken. Betydelsens naturhistoria*. Stockholm: Bonnier Alba.
- Israel, Joachim 1999: *Handling och samspel. Ett socialpsykologiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Thomas 1997: *Den skulpterade kroppen. Gymkultur, friskvård och estetik*. Stockholm: Carlssons.
- Korsgaard, Ove 1982: *Kampen om kroppen*. København: Gyldendal forlag.
- Larsson, Håkan 1998: ”Plats på scen”. Iscensättning av den maskulina och feminina kroppen. I Birgitta Fagrell & Per Nilsson (red.): *Talet om kroppen. En antologi om kropp, idrott och kön*. Stockholm: HLS Förlag.
- Larsson, Staffan 1995: Folkbildning och vuxenpedagogiken. I Bosse Bergqvist & Staffan Larsson red: *Om folkbildningens innebörder – nio försök att fånga en företeelse*. Linköping: Mimer, Institutionen för pedagogik och psykologi.
- Lindroth, Jan 1974: *Idrottens väg till folkrörelse. Studier i svensk idrottsrörelse till 1915*. Uppsala: Studia Historica Upsaliensia.
- Merriam, Sharan B. 1994: *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilsson, Pia 1998: *Bli din egen coach. Om ledarskap, livsmål och utveckling*. Stockholm: SISU.
- Nordberg, Karin 1998: *Folkhemmets röst: radion som folkbildare 1925-1950*. Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposium.
- Ohlsson, Harry & Wadenstein, Evert 1952: *Idrott och folkbildning. En handbok för studieverksamhet och inre klubbarbete*. Stockholm: Riksidrottsförbundets samarbetskommitté.

- Olofsson, Eva 1989: *Har kvinnorna en sportslig chans? Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet*. Umeå: Pedagogiska institutionen, Umeå universitet.
- Ottosson, Jan 1938: Kroppskultur och folkbildning. I *Studiekamraten* nr 5-6, 1938, s 79-83. Stockholm: ABF.
- Peterson, Tomas 1998: Idrotten och välfärdsstaten. I Matti Goksøyr (red.) 1998: *Kunskap om idrett. Tema: Samfunnets idrett og idrettens egenart*. Nr 2 1998 årgång 2. Oslo: Norges Idrettshøgskole.
- Plate, Anders & Johan 1998: *Knopp & Kropp. Prestationens psykologi och fysiologi*. Stockholm: SISU.
- Redelius, Karin 1998: "Stay in place". Om kropp, idrott och genus. I Birgitta Fagrell & Per Nilsson (red.): *Talet om kroppen. En antologi om kropp, idrott och kön*. Stockholm: HLS Förlag.
- Redelius, Karin 1999: Jämställd idrott!? "Ni vill väl att det skall finnas en damsida i tidningen också?!". I Ove Karlsson (red.): *Blå boken*. Stockholm: Sveriges Centralförening för idrottens främjande.
- Riksidrottsförbundet 1997: *Idrotten vill. Verksamhetsidé och riktlinjer för idrottsrörelsen in i 2000-talet*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Rognhaug, Berit 1996: *Kunskap och lärande i IT-samhället*. Malmö: Runa.
- Rojek, Chris 1995: *Decentring Leisure. Rethinking Leisure Theory*. London: SAGE Publication.
- Rosenberg, Göran 2004: *Plikten, profiten och konsten att vara människa*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Shilling, Chris 1993: *The Body in Social Theory*. London: SAGE Publication.
- SISU 1987: *Utbildning inom idrotten. En idéskrift från Riksidrotten*. Stockholm: RF/SISU.
- SISU 1995: *För en offensiv folkbildning i en vital idrottsrörelse. Gemensam verksamhetsinriktning för idrottens studieförbund 1996-1998*. Stockholm: SISU.
- SISU 1997: *Idrottens bokklubb nr 15 augusti 1997*. Stockholm: SISU.
- SISU 1997: *Idrottens bokklubb nr 15 september 1997*. Stockholm: SISU.
- SISU 1998: *Idrottens bokklubb nr 18 februari 1998*. Stockholm: SISU.
- SISU 1998: *Idrottens bokklubb nr 19 maj 1998*. Stockholm: SISU.
- SISU 2004: *Verksamhetsinriktning 2004-2005*. Stockholm: SISU.
- SISU 2005a: *Verksamhetsberättelse för SISU Idrottsutbildarna i Örebro län 2004*. Örebro: SISU.
- SISU 2005b: *Idrottsböcker 2005. Idrott * Träning * Friskvård * Hälsa*. Stockholm: SISU.
- SISU 2005c: *Idrottens bokklubb nr 2 2005*. Stockholm: SISU.
- SISU 2005d: *Målarbete Verksamhetsplan Utvärdering för SISU Idrottsutbildarna i Örebro län*. Örebro: SISU.
- SOU 1996:47: *Cirkelsamhället. Studiecirkelars betydelser för individ och lokalsamhälle*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Säljö, Roger 1992: Kontext och samspel. Ett sociokulturellt perspektiv på lärande. I *Utbildning och demokrati* nr 2 1992. Uppsala: Uppsala universitet, Centrum för didaktik.
- Säljö, Roger 2000: *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

- Thörn, Håkan 1997: *Modernitet, sociologi och sociala rörelser*. Göteborg: Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- von Wright, Georg 1993: *Myten om framsteget: tankar 1987-1992*. Stockholm: Bonnier.
- Weiner, Gaby 1998: *Feminism in Education – an introduction*. Buckingham: Open University Press.
- Vestlund, Gösta 1996: *Folkuppfostran Follkupplysning Folkbildning*. Stockholm: Brevskolan.
- Winther Jørgensen, Marianne & Philips, Louise 1999: *Diskursanalyse som teori och metode*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Wirhed, Rolf 1989: *Anatomi och rörelselära*. Örebro: Harpoon.
- Åstrand, Per-Olof 1960/67: *Hur skall man få bättre kondition. Fysiologi. Kost. Träning*. Stockholm: Forum.